

СЛЕД ШЕНГЕН: БЪДЕЩЕТО НА ГРАНИЧНАТА СИГУРНОСТ В БЪЛГАРИЯ

Велина Добрева-Кара

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Присъединяването на Република България към Шенгенското пространство представлява съществен етап в процеса на европейската интеграция, който обаче предполага и качествено ново преосмисляне на политиките и механизмите за гарантиране на граничната сигурност. Настоящото научно съобщение има за цел да анализира предизвикателствата и перспективите пред българската система за граничен контрол в контекста на следшенгенската реалност. В рамките на изложението се изследват институционалните трансформации, необходими за ефективното управление на външните граници на Европейския съюз, с акцент върху ролята на националните органи и тяхното взаимодействие с европейските агенции. Анализът се фокусира върху необходимостта от реструктуриране и модернизация на системите за граничен контрол чрез прилагане на иновативни технологии и внедряване на интегрирани информационни системи, както и необходимостта от устойчиво кадрово обезпечаване и обучение. Особено внимание се отделя на потенциалните рискове, произтичащи от засиления миграционен натиск, трансграничната организирана престъпност и нововъзникващите хибридни заплахи, които изискват интегриран и стратегически подход към сигурността. В заключение се формулират основни насоки за развитие на граничната сигурност с оглед гарантиране на ефективно участие в общото европейско пространство на свобода, сигурност и правосъдие.

Ключови думи: Шенген; гранична сигурност; предизвикателства; сътрудничество; бъдеще

ВЪВЕДЕНИЕ

След присъединяването на България към Европейския съюз страната стана част и от Шенгенската зона, въпреки че все още не е премахната напълно вътрешната гранична проверка. Въпросът за граничната сигурност на България след присъединяването ѝ към Шенген остава важен и актуален и е от изключително значение за сигурността на страната и целия Европейски съюз (ЕС), тъй като България изпълнява функцията на външна граница на ЕС. Следователно стабилността и сигурността на външните граници на ЕС, особено в контекста на новопостъпващи миграционни потоци, терористични заплахи и други криминални дейности, са пряко свързани с ефективността на граничната сигурност на България.

Разглеждането на бъдещето на граничната сигурност в контекста на Шенгенската зона е важен аспект, свързан с възможности за насърчаване на мобилността, свободното движение на хора, стоки и услуги и значителни икономически ползи за Европа, но същевременно поставя редица предизвикателства,

свързани със защитата на европейските външни граници (Lesenski, Angelov and Bogdanov 2008).

Целта на настоящото проучване е да се анализира как България може да подобри граничната си сигурност след присъединяването към Шенген и какви ще бъдат бъдещите предизвикателства.

ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТ – БЪЛГАРИЯ И ШЕНГЕН

Шенгенска зона и принципи на свободно движение: Основните принципи на Шенген, включително свободното движение на хора и стоки. Какви са ползите за България от членството в Шенген

Шенгенското пространство позволява на хората да пътуват свободно между отделните държави членки, без да преминават през граничен контрол, което е от голяма полза и за туристическия, и за културния сектор.

Присъединяването на България към Шенген създаде допълнителни условия за развитието на общо икономическо пространство в региона, което предполага задълбочаване на взаимната обвързаност на предприятията в региона.

Шенгенското пространство носи значителни икономически ползи за всички граждани и компании в участващите в него държави. То е замислено като основа на Европейския съюз и на единния пазар като цяло. (Council of the EU and the European Council 2025)

Гранична сигурност в рамките на Шенген: Механизми за сътрудничество между страните членки на Шенген относно граничната сигурност и как България може да подобри контрола на външните си граници

Като премахнаха вътрешните си граници, държавите от Шенгенското пространство в същото време затегнаха проверките по общите си външни граници на базата на шенгенските правила за гарантиране на сигурността на живеещите или пътуващите в Шенгенското пространство.

Една от основните му цели е да защитава своите граждани чрез засилено сътрудничество между полицията, митническите органи и органите за контрол на външните граници на всички държави членки. Тези нови форми на сътрудничество бяха въведени, за да се компенсират рисковете от пропуски в сигурността, произтичащи от премахването на контрола по вътрешните граници.

В контекста на сътрудничеството в областта на правоприлагането Шенгенското пространство дава възможност за по-добри системи за комуникация между полицейските сили, трансгранично наблюдение на заподозрени лица, оперативна взаимопомощ и директен обмен на информация между полицейските служби. Това е огромно предимство в борбата с тероризма и с тежката и организираната престъпност, включително трафика на хора и незаконната миграция.

За България бъдещето на граничната сигурност ще бъде въпрос не само на вътрешни усилия, но и на активна регионална и международна координация,

особено с държавите от Югоизточна Европа.

България е стратегически разположена на източната граница на Европейския съюз и има ключова роля в осигуряването на външните граници на ЕС. Въпреки че вътрешните гранични контроли между страните от ЕС не съществуват в Шенгенската зона, България е отговорна за охраната на външната граница на Съюза. Българските гранични власти, в сътрудничество с други държави членки, работят активно за предотвратяване на контрабандата и терористичните заплахи.

Повишаването на ефективността при контрола на външните граници включва и активно взаимодействие с трети (съседни) страни. За целите на противодействието и ефективната борба срещу трансграничната престъпност е необходимо засилване на това сътрудничество и предприемане на съвместни мерки срещу трансграничните заплахи, в т.ч. борба с незаконната миграция, организираната престъпност, тероризма и други тежки престъпления, както и установяване на обща рамка и стандарти в областта на граничната сигурност, в съответствие с изискванията и нормите на ЕС.

Освен чрез сътрудничество в ЕС и с другите съседни страни, както и повишаване на капацитета и обучение на персонала, за една наистина ефективна и работеща съвременна система за засилен контрол по външните граници е необходима и модернизация на техническата инфраструктура. (European Parliament Website 2019)

Роля на технологиите и иновациите в граничната сигурност: Анализ на новите технологии, като системи за наблюдение и интелигентни граници, които играят важна роля в осигуряването на сигурността на външните граници на ЕС; Предизвикателства

Влизането в Шенгенското пространство още повече увеличава отговорностите на България за външната граница на ЕС. Географското положение на България я прави външна граница спрямо два важни региона – Балканите и Черноморската зона. Съответно България е отговорна за охраната на сухопътната (с три страни) и на морската граница на ЕС.

ЕС и неговите държави членки са установили конкретни мерки за опазване на сигурността на Европа и укрепване на външните граници на Съюза. Част от мерките включват създаването на Европейската агенция за гранична и брегова охрана (ЕАГБО/FRONTEX) и разработването на Шенгенската информационна система (ШИС/SIS).

Опазването на сигурността се осъществява и посредством други ИТ инструменти и нови технологии, като биометрични данни, системи за наблюдение и интелигентни граници, които подпомагат борбата с престъпността и опазването на границите и непрекъснато се усъвършенстват или са в процес на разработване. Част от тях са Визовата информационна система (ВИС/VIS); Системата за влизане/излизане (Вход/изход, Entry/exit system); Европейската система за информация за пътуванията и разрешаването им (ETIAS), система-

та за информационна обмяна на Шенген (ШИС II/SIS II), Европейската система за наблюдение на границите (EUROSUR). България е активен участник в тези инициативи и има възможността да подобри граничния контрол чрез използване на тези нови технологии.

През последните години България е подложена на натиск от страна на нелегалната миграция, особено поради нестабилността в Близкия изток и Африка. Това поставя огромни предизвикателства пред граничните органи на страната, които трябва да гарантират сигурността, като същевременно спазват международните си ангажименти за правата на бежанците.

Във връзка с това развитието на нови технологии предоставя нови възможности за повишаване на ефективността на граничната охрана. България инвестира в модернизация на инфраструктурата и обучение на персонала, за да се адаптира към новите технологични изисквания на Шенген и ЕС. (Ministry of Internal Affairs 2020)

СТРАТЕГИИ ЗА БЪДЕЩЕТО

Присъединяването на България към Шенген изисква значителни инвестиции в модернизацията на инфраструктурата за граничен контрол. Това включва не само обновените гранични пунктове, но и внедряване на нови технологии за автоматичен контрол на преминаващите лица и стоки. Както вече беше споменато, технологиите ще играят важна роля в оптимизацията на граничния контрол и повишаването на сигурността. (European Commission Website n.d.)

Важен аспект на бъдещето на граничната сигурност е и защитата на цифровата инфраструктура. Кибератаките, които могат да повлияят на граничните контролни системи, са нарастваща заплаха. България трябва да предприеме мерки за защита на информационните технологии, свързани с граничната сигурност, както и да разширява сътрудничеството с ЕС в областта на киберсигурността.

България трябва да продължи да укрепва своите усилия за бързо реагиране, като гарантира, че граничните сили са добре обучени и подготвени за справяне с всякакви неочаквани ситуации, включително хуманитарни катастрофи или масови миграционни потоци.

България трябва и активно да участва в новите европейски инициативи за сътрудничество в сферата на граничната сигурност. Програмите за иновации, като Европейския фонд за сигурност и Инициативата за цифрови граници, ще имат голямо значение за модернизацията и укрепването на граничната сигурност.

Очакванията за развитието на граничната сигурност в България през следващите години се основават и на Националната стратегия за интегрирано управление на границите (2024 – 2027), която цели да осигури ефективен контрол и защита на външните граници на ЕС, както и да отговори на съвременните предизвикателства в областта на миграцията, трансграничната престъпност и киберсигурността (Ministry of Internal Affairs 2024).

През следващите години се очаква България да продължи да укрепва своите способности за управление на границите, като същевременно осигурява баланс между сигурността и спазване на основните права на лицата, преминаващи през нейните граници.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Присъединяването на България към Шенген е важна стъпка в европейската ѝ интеграция и засилва не само националната, но и регионалната свързаност и стабилност. Улесненият трафик на хора и стоки подпомага икономическия растеж, развива туризма и създава нови възможности за засилен международен престиж и трансгранично сътрудничество.

В същото време България се изправя пред предизвикателства, свързани с охраната на външната граница, миграционния натиск и нуждата от модерна и ефективна администрация (Council of the EU and the European Council. n.d.).

Граничната сигурност на България след присъединяването ѝ към Шенген ще зависи от способността ѝ да гарантира сигурност, да се адаптира към новите изисквания на ЕС и да реагира на глобалните заплахи в контекста на миграция, тероризъм и организирана престъпност. България има голямо значение като външна граница на ЕС и трябва да продължи да модернизира своите гранични структури, да укрепва сътрудничеството със съседни държави и агенции на ЕС и да прилага иновации, за да гарантира сигурността и стабилността на региона.

Бъдещето на граничната сигурност в България зависи от успешното съчетание на национални усилия за модернизация на граничната инфраструктура, стратегическо сътрудничество с ЕС и разширяване на технологичните възможности. Също така България трябва да адаптира своите политики за гранична сигурност към новите заплахи и предизвикателства на глобализирания свят. В крайна сметка успешната интеграция на България в Шенгенската зона е важен фактор за осигуряване на стабилност и сигурност не само за страната, но и за целия Европейски съюз.

ЛИТЕРАТУРА

ЛЕСЕНСКИ, М., АНГЕЛОВ, Г. и БОГДАНОВ, Л., 2008. *Шенген – ефекти за България : Анализ на вътрешнополитическите, регионалните и икономическите ефекти от предстоящото присъединяване на България към Шенгенското пространство*. София: Институт „Отворено общество“.

МИНИСТЕРСТВО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ, 2020. *Национална стратегия за интегрирано гранично управление в Република България 2020 – 2025*. Достъпно на <https://www.strategy.bg/strategicdocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1325>.

МИНИСТЕРСТВО НА ВЪТРЕШНИТЕ РАБОТИ, 2024. *Национална стратегия за интегрирано управление на границите 2024 – 2027*. Достъпно на <https://www.mvr.bg/министерството/за-министерството-на-вътрешните-работи/стратегически-документи>

ОФИЦИАЛЕН САЙТ НА СЪВЕТА НА ЕС И ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪВЕТ. *Шенгенското пространство обяснено*. [Последно редактирано 16 юни 2025]. Достъпно на <https://www.consilium.europa.eu/bg/policies/schengen-area/#benefits>.
ОФИЦИАЛЕН УЕБСАЙТ НА ЕВРОПЕЙСКАТА КОМИСИЯ. *Европейски съюз на сигурност*. Available from: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/european-security-union_bg.
ОФИЦИАЛЕН УЕБСАЙТ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ. *Шенген: наръчник за европейската зона на свободно движение*. [17 юни 2019] Достъпно на <https://www.europarl.europa.eu/topics/bg/article/20190612STO54307/>.
ОФИЦИАЛЕН УЕБСАЙТ НА СЪВЕТА НА ЕС И НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪВЕТ. *Стратегически насоки в областта на правосъдието и вътрешните работи*. Available from: <https://www.consilium.europa.eu/bg/policies/strategic-guidelines-jha/>.

REFERENCES

- COUNCIL OF THE EU AND THE EUROPEAN COUNCIL, 2025. Official Website. *The Schengen area explained*. [Last reviewed 16 June 2025]. Available from: <https://www.consilium.europa.eu/bg/policies/schengen-area/#benefits>.
- COUNCIL OF THE EU AND THE EUROPEAN COUNCIL. n.d. Official Website. *Strategic guidelines for justice and home affairs*. Available from: <https://www.consilium.europa.eu/bg/policies/strategic-guidelines-jha/>.
- EUROPEAN COMMISSION WEBSITE. *European Security Union*. Available from: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/european-security-union_bg
- EUROPEAN PARLIAMENT WEBSITE. *Schengen: a guide to the European border-free zone*. [16 June 2019] Available from: <https://www.europarl.europa.eu/topics/bg/article/20190612STO54307/>
- LESENSKI, M., ANGELOV, G and BOGDANOV, L., 2008. *Schengen: Efekti za Bulgaria. Analiz na vatrešnopoliticheskite, regionalnite i ikonomicheskite efekti ot predstoiashtoto prisaediniavane na Bulgaria kam Schengenskoto prostranstvo*. Sofia: Institute „Otvoreno obshtestvo“.
- MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS, 2020. *Natsionalna strategia za integrirano granichno upravlienie v Republika Balgariya 2020 – 2025*. Available from <https://www.strategy.bg/strategicdocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=1325>.
- MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS, 2024. *Natsionalna strategia za integrirano granichno upravlienie v Republika Balgariya 2024 – 2027*.

BEYOND SCHENGEN: THE FUTURE OF BORDER SECURITY IN BULGARIA

Abstract: *The accession of the Republic of Bulgaria to the Schengen Area represents a significant stage in the country's European integration process. However, it also necessitates a fundamental re-evaluation of the policies and mechanisms for ensuring border security. The present academic paper aims to analyze the challenges and prospects facing Bulgaria's border control system in the context of the post-Schengen reality. The paper examines the institutional transformations necessary for the effective management of the European Union's external borders, with particular emphasis on the role of national authorities and their interaction with European agencies. The analysis focuses on the need for restructuring and modernization of border control systems through the application of innovative technologies and the implementation of integrated information systems, as well as the necessity for sustainable staffing and training. Particular attention is given to the potential risks stemming from increased migratory pressure, transnational organized crime, and emerging hybrid threats, all of which require an integrated and strategic approach to security. In conclusion, the paper outlines key directions for the development of border security in order to ensure Bulgaria's effective participation in the common European area of freedom, security and justice.*

Keywords: *Schengen; Border Security; Challenges; Cooperation; Future*

Velina Dobрева-Kara, PhD Candidate

Scientific Advisor: Assoc. Prof. Jordan Deliverski, PhD
University of Library Studies and Information Technologies
Sofia, Bulgaria

E-mail: v_dobрева@yahoo.com